

“ภูมิภาคลุ่มน้ำโขง” พื้นที่อำนาจ ของการพัฒนา : กรณีเวที การประชุมสัมมนานานาชาติ เรื่อง Critical Transitions in the Mekong Region¹ International Conference, “Critical Transitions in the Mekong Region”

แก้วตา จันทรานุสรณ์²
Kaeota Janthranuson

บทคัดย่อ

การประชุมสัมมนานานาชาติ เรื่อง Critical Transitions in the Mekong Region เกิดจากมุมมองที่เห็นว่าพื้นที่ลุ่มน้ำโขง คือ พื้นที่ความสัมพัทธ์ ภายใต้กระบวนการภูมิภาคในบริบท การพัฒนาไปสู่ความทันสมัย และการปะทะผลฐานความเป็น ท้องถิ่นกับโลกาภิวัตน์ ซึ่งนับเป็นจุดเปลี่ยนผ่าน ที่สำคัญอีก ครั้งหนึ่งของภูมิภาคนี้การสัมมนาครั้งนี้จึงมุ่งระดมความคิดและ ผลการศึกษาวิจัยที่เกี่ยวข้องกับปรากฏการณ์ดังกล่าวทั้งจาก นักวิชาการในภูมิภาคและนอกภูมิภาค โดยแบ่งประเด็น

¹ บทความนี้ผู้เขียนต้องการนำเสนอความเคลื่อนไหวทางวิชาการอันเชื่อมโยงกับ กระแสการเปลี่ยนแปลงอย่างสลับซับซ้อนในภูมิภาค ลุ่มน้ำโขง จากเวทีสัมมนา นานาชาติ ภายใต้ เรื่อง “Critical Transitions in the Mekong Region” ในฐานะ ที่ผู้จัดได้ใช้เวทีดังกล่าวเป็นพื้นที่ประมวลความรู้ และความคิดเห็นจากนักวิชา การต่อสิ่งที่เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงในลักษณะต่างๆ ทั้งแง่มุมการวิเคราะห์ เกี่ยวกับข้อกำหนดเชิงนโยบายการพัฒนา การศึกษาผลลัพธ์จากการนำใช้นโยบาย ในมิติต่างๆ ตลอดจนวิถีปฏิบัติของผู้คนในระดับท้องถิ่นที่เผชิญกับการเปลี่ยนแปลง โดยมีนักวิชาการเข้าร่วมเสนองานจำนวน มาก ทั้งนักวิชาการจากประเทศต่างๆ ในภูมิภาคลุ่มน้ำโขงและนานาชาติ ผู้เขียนเห็นความน่าสนใจในหลายประเด็นที่ น่าจะนำมาขยายความ และอดต้นตอไม่ได้กับคุณภาพของบทความที่ได้นำเสนอ ในเวทีนี้ อย่างไรก็ตามด้วยข้อจำกัดหลายประการผู้เขียนจึงไม่สามารถ สังเคราะห์ สาระของการนำเสนอจากเวทีสัมมนาฯ ได้อย่างครบถ้วนทุกแง่มุม ดังนั้นสำหรับ ผู้สนใจรายละเอียดเกี่ยวกับการประชุม และบทความที่น่าสนใจทั้งหมด กรุณาเข้า ชมได้ในเว็บไซต์ซึ่งคณะผู้จัดได้รวบรวมไว้แล้วใน <http://rcsd.soc.cmu.ac.th/InterConf/>

² อาจารย์ประจำภาควิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัย ขอนแก่น ผู้เขียน ขอขอบคุณ ดร.ชยันต์ วรรณะภูติ ที่กรุณา แนะนำ และให้ความรู้

๗

การนำเสนอออกเป็น 7 ประเด็นหลัก ดังนี้ 1) กระบวนการทำให้เป็นภูมิภาคของการพัฒนา / ความสัมพันธ์ระหว่างท้องถิ่นกับรัฐในกระแสการเปลี่ยนแปลง 2) การข้ามพรมแดน กระบวนการทำให้เป็นชายขอบ และอัตลักษณ์ / ปรากฏการณ์เหนือเขตแดน : การเคลื่อนย้ายและความเคลื่อนไหว 3) เพศสภาวะและการเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ในครอบครัว 4) ความเชื่อ ศาสนา ความทันสมัย และอัตลักษณ์ 5) ว่าด้วยคน (Agency) ความสัมพันธ์เชิงอำนาจ และความยากจนในภูมิภาคลุ่มน้ำโขง 6) การเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินทางเกษตร และ 7) การข้ามชาติและประชาสังคม โดยทั้งหมดนี้เชื่อมโยงให้เห็นโครงสร้างของการเปลี่ยนแปลงทั้งระดับนโยบาย ระดับปรากฏการณ์ และระดับปฏิบัติการ

Abstract

Some Idea about Inter national Conference : Critical Transition in The Mekong Region. Depend on Point of view “the Mekong basin” as the Space of Relationship between countries and has been continually constructed through dynamic and interrelated processes of social, cultural, economic, and political transformation. Contemporary regional trends towards modernity, globalization and regional development have benefited many sectors in society. The Panel sessions ; 1) Regionalization of Development / Local Engagements with States in Transition 2) Transborder, Marginalization and Identity / Transcending Boundaries : Mobility and Movement 3) Gender and Changing Family Relations 4) Religion, Modernity and Identity 5) People, Power Relations and Poverty in the Mekong Region 6) Agrarian Transition and 7) Transnationalism and Civil Society, and all issues are relative to the structure of Transition in the level of policy, phenomenon and practice

---

ความเห็น อันเป็นประโยชน์ต่อการเขียนขอบคุณ ดร.พรพันธุ์ เขมคุณาศัย และ Mr. huynh van phuc ที่สละเวลาให้ความช่วยเหลือในการทำความเข้าใจเอกสารพร้อมทั้งส่งซีดีรวมข้อมูลการสัมมนาให้ ขอขอบคุณ คุณสุธาทร พูลสวัสดิ์ และ คุณสุทิพย์ พูลสวัสดิ์ ที่กรุณาให้ยืมเอกสารประกอบการสัมมนา และท้ายนี้ขอขอบคุณผู้ทรงคุณวุฒิที่กรุณาอ่านบทความนี้ อย่างละเอียดพร้อมทั้ง ให้ความเห็นอันเป็นประโยชน์แก่ผู้เขียน

บทนำ

หากจะพิจารณาจุดเปลี่ยนที่มีนัยสำคัญต่อความสัมพันธ์ของผู้คนในภูมิภาคลุ่มน้ำโขง อาจพิจารณาได้หลายช่วง เช่น ช่วงความสัมพันธ์ของผู้คนก่อนยุคอาณานิคม ช่วงอำนาจของประเทศอาณานิคมที่ทำให้เกิดรัฐชาติและการแบ่งแยกประเทศจนกระทั่งยุคกระบวนการบูรณาการภูมิภาคลุ่มน้ำโขงด้วยกลไกการพัฒนาซึ่งเป็นจุดเปลี่ยนความสัมพันธ์ครั้งสำคัญอีกครั้งหนึ่ง และกว่าทศวรรษที่ผ่านมาภูมิภาคลุ่มน้ำโขงได้กลายเป็นพื้นที่ที่ได้รับความสนใจอย่างไม่เคยมีมาก่อนโดยเฉพาะเมื่อพื้นที่นี้ได้ถูกขับเคลื่อนภายใต้กระบวนการพัฒนาไปสู่ความทันสมัยที่เน้นความเชื่อมโยงพื้นที่ต่างๆ ภายใต้กระบวนการภูมิภาคซึ่งเชื่อมโยงกายภาพของพื้นที่ด้วยระบบโทรคมนาคม เชื่อมโยงเศรษฐกิจด้วยระบบตลาดและทุนข้ามชาติ ตลอดจนการเชื่อมโยงความคิดของผู้คนในภูมิภาคด้วยระบบการศึกษาและการพัฒนาสังคมไปสู่ความทันสมัยผ่านการทำให้เป็นอุตสาหกรรม

จุดเปลี่ยนที่สำคัญในครั้งนี้ได้นำไปสู่แง่มุมทางวิชาการที่หลากหลายทั้งประเด็นการศึกษา และวิธีวิทยาที่เลือกใช้ จึงเป็นที่มาของการจัดประชุมสัมมนานานาชาติในหัวข้อ *Critical Transitions in The Mekong Region* ซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อติดตามความเคลื่อนไหวและวิเคราะห์วิพากษ์การเปลี่ยนแปลงในภูมิภาคลุ่มน้ำโขง หลังพิธีเปิด คณะผู้จัดงานได้นำเสนอความสำคัญของสายน้ำโขงซึ่งเชื่อมร้อยพื้นที่ประเทศต่างๆ ในลุ่มน้ำเข้าไว้ด้วยกัน ผู้เข้าร่วมสัมมนาได้รับทราบนัยยะอันยิ่งใหญ่ที่สื่อผ่านนาม “แม่น้ำโขง” และความหมายต่อชีวิตผู้คน ตลอดจนส่วนสี้ยวของการเปลี่ยนแปลงในภูมิภาคลุ่มน้ำโขงจากภาพยนตร์สั้นเรื่อง “Mekong-Exploring the Mother of Waters” โดย Mick O’Shea and Film Presentation อันเป็นปฐมบทของการทบทวนและวิพากษ์การเปลี่ยนแปลงในลุ่มน้ำโขง โดย ดร.ชาญวิทย์ เกษตรศิริ ได้ตั้งข้อสังเกตเบื้องต้นเกี่ยวกับแม่น้ำโขงและแม่น้ำสาละวิน Dr. Rosalia Sciortino จากมหาวิทยาลัย มหิดลได้เสนอความเห็นว่าด้วยผลกระทบจากภาวะข้ามชาติภายใต้กระบวนการบูรณาการให้เป็นภูมิภาคลุ่มน้ำโขง และ Prof. Charles F. Keyes จากมหาวิทยาลัยวอชิงตันได้กล่าวถึง

อิทธิพลของการพัฒนาภูมิภาคน้ำโขงผ่านตัวอย่างภาพยนตร์เรื่อง ๑๕ คำเตือน ๑๑ ภาพยนตร์เรื่องนี้เดินเรื่องผ่านความพยายามพิสูจน์ความจริงเกี่ยวกับเรื่องปรากฏการณ์บั้งไฟพญานาคซึ่งคนเก่าแก่ในชุมชนริมฝั่งน้ำโขงเชื่อว่าปรากฏการณ์ดังกล่าวเกิดจากความศรัทธาของพญานาคต่อพุทธศาสนาจึงได้จุดบั้งไฟถวายเป็นพุทธบูชาในวันขึ้น ๑๕ ค่ำเดือน ๑๑ ของทุกปี ในขณะที่กลุ่มนักวิชาการแขนงต่างๆ และนายทุนบางกลุ่มต่างเชื่อว่าปรากฏการณ์ดังกล่าวเป็นการกระทำของมนุษย์ ส่วนคนรุ่นใหม่บางส่วนที่ได้รับแนวคิดสมัยใหม่ก็ลังเลสงสัยในความเชื่อดั้งเดิมของบรรพชน ความเห็นบางส่วนของ Keyes ต่อภาพยนตร์เรื่องนี้ได้เชื่อมโยงกับภูมิภาคกลุ่มน้ำโขงในมิติที่ว่าชุดของ ความรู้ ความจริง และอำนาจดั้งเดิมกำลังเผชิญหน้ากับอำนาจการพัฒนาและถูกท้าทายด้วยความรู้ ความจริงและอำนาจอย่างใหม่ ภูมิภาคกลุ่มน้ำโขงกลายเป็นเวทีให้ตัวแสดงมากมายเข้ามามีส่วนร่วม แสวงหาประโยชน์ กำหนดทิศทางตามแนวทางการพัฒนาจากผู้ที่มิอำนาจเหนือกว่า ซึ่งส่งผลต่อสถานภาพขององค์ความรู้ดั้งเดิมของผู้คนในภูมิภาค สิทธิอำนาจในพื้นที่ รวมไปถึงโครงสร้างความสัมพันธ์ของผู้คนในระดับต่างๆ ตั้งแต่ระดับชาติ ระดับท้องถิ่น ไปจนถึงความสัมพันธ์ของผู้คนในระดับครอบครัว หรือแม้แต่สิทธิในระดับปัจเจก ประกายความคิดในบทนำของ Keyes เกี่ยวกับปรากฏการณ์บั้งไฟพญานาคจากภาพยนตร์ ๑๕ คำเตือน ๑๑ เป็นเพียงภาพตัดส่วนเล็กๆ ที่ย้ำด้วยคำพูดของตัวละครสำคัญที่จบชีวิตลงด้วยศรัทธาในระบบสังคมแบบเดิมว่า “เชื่อในสิ่งที่เฮ็ด เฮ็ดในสิ่งที่เชื่อ” เมื่อการพัฒนาภูมิภาคนี้จะถูกทำให้เปลี่ยนด้วยความเชื่อในความจริงของความรู้ชุดใหม่ และเป้าหมายปลายทางของการพัฒนาไปสู่ความทันสมัยก็ไม่ได้วางอยู่บนตรรกะชุดเดิมของคนในภูมิภาคนี้อีกต่อไป ดังนั้นการเปลี่ยนความคิด ความเชื่อของคนในท้องถิ่นจึงเป็นพันธกิจสำคัญของความทันสมัย แต่เชื่อว่าคนในท้องถิ่นจะสยบยอมต่อการเปลี่ยนแปลงอย่างสิ้นเชิง เพราะอาจมีบางกลุ่มที่เลือกนำความหมายที่อ้างอิงมาจากวัฒนธรรมความเชื่อดั้งเดิม เช่น การนำความหมายทางศาสนามาสวามิภักดิ์ให้กับตนเมื่อต้องเผชิญกับความเปลี่ยนแปลง เป็นต้น

สำหรับการออกแบบความคิดในการกำหนดประเด็นเพื่อแบ่งกลุ่มย่อยนั้น ทำให้ตระหนักว่าการนำเสนอภาพความเคลื่อนไหวของภูมิภาคต้องพิจารณาอย่างน้อย 3 ระดับ คือ ระดับนโยบาย ระดับผลกระทบจากนโยบาย และระดับปฏิบัติการของผู้คนที่ได้ผลกระทบดังกล่าว จึงจะสามารถเชื่อมโยงให้เห็นถึงความสลับซับซ้อนของปรากฏการณ์ในลุ่มภูมิภาคได้ และมีนัยยะสำคัญต่อการกำหนดและเชิญผู้เชี่ยวชาญในการให้ความเห็นต่อประเด็นต่างๆ ทั้งนี้ ดร.ชยันต์ วรรณะภูดี ได้ปูพื้นความเข้าใจให้ผู้เขียน³ ทราบว่า ต้นธารความคิดในการจัดประชุมสัมมนาเริ่มจากการที่หลักสูตรของ Regional Center for Sustainable Development (RCSD) ได้เปิดรับนักศึกษาในระดับปริญญาโทและเอกจากประเทศต่างๆ ในภูมิภาคลุ่มน้ำโขง และงานวิทยานิพนธ์ของนักศึกษาส่วนใหญ่ได้มุ่งเน้นเสนอปัญหาการวิจัยจากสนามภายในประเทศของตนทั้งในมิติที่ว่าด้วยผลกระทบจากการพัฒนาภูมิภาคลุ่มน้ำโขงและการเปลี่ยนแปลงในระดับภูมิภาค ซึ่งพัฒนาการของปัญหาได้สะท้อนให้เห็นว่าพื้นที่ลุ่มน้ำโขงได้ถูกกำหนดนิยามใหม่โดยผู้คนหลากหลายกลุ่มทั้งโดยคนในท้องถิ่นและนอกท้องถิ่น ดังนั้นพื้นที่ทางวิชาการจึงต้องมองจากกระแสการเปลี่ยนแปลงในระดับภูมิภาค โดยอาจเริ่มจากการตรวจสอบความหมายพื้นที่ชายแดน ซึ่งท้าทายโต้ตอบแนวคิดอันโด่งดังของ ธงชัย วินิจกุล เกี่ยวกับพรมแดนและเขตแดน ไม่ว่าจะเป็นประเด็นการศึกษาเรื่อง คนข้ามแดน อุตสาหกรรมท่องเที่ยวข้ามชาติ หรืออื่นๆ เหล่านี้มีความหมายต่อการอธิบายหรือนำไปสู่ความเข้าใจภูมิภาคนี้ได้อย่างไร ซึ่งโยงไปสู่ประเด็นคำถามที่ว่า การพัฒนาภูมิภาคลุ่มน้ำโขงคืออะไร หรือการพัฒนาผลกระทบในระดับภูมิภาคอย่างไร ใครบ้างที่ได้รับประโยชน์และใครบ้างที่ได้รับผลกระทบจากการเฝ้าการเชื่อมความร่วมมือระหว่างประเทศด้วยแนวคิดภูมิภาคลุ่มน้ำโขง (Greater Mekong Sub-region หรือ GMS) ซึ่งแสดงถึงแนวคิดในการจัดพื้นที่ใหม่ เพื่อสร้างสำนึกความเป็นส่วนรวมและการเป็นส่วนหนึ่งของภูมิภาค นำไปสู่ข้อตกลงว่าด้วยการจัดการทรัพยากรร่วมกันหรือการเชื่อมโยงระบบพลังงานโดยมีสิ่งที่อยู่เบื้องลึกคือ นโยบายของ Asian Development Bank Economic

³ แก้วตา จันทรานุสรณ์ สัมภาษณ์ ดร.ชยันต์ วรรณะภูดี เมื่อวันที่ 10 เมษายน 2550 ณ ศูนย์ปฏิบัติการโครงการ WED. คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น

Cooperation in Greater Mekong Sub-region (ADB) ภายใต้อุดมการณ์ “เสรีนิยมใหม่” ซึ่งอาศัย “ตลาด” เป็นตัวเชื่อม ทั้งนี้ “แกนหลักทางความคิด” 3 ประการของ ADB ประกอบด้วย

1. Connectivity คือ ความพยายามในการสร้างความสัมพันธ์เชื่อมโยงกันด้วยการติดต่อสื่อสารรูปแบบต่างๆ ไม่ว่าจะโดยสินค้า หรือโครงสร้างสาธารณูปโภคพื้นฐานเพื่อไปสู่เป้าหมายของการเชื่อมโยงกันด้วย “ความคิด” หรือเชื่อมความคิดของผู้คนในภูมิภาคนี้เข้าไว้ด้วยกัน

2. Competitive คือ การทำให้เกิดความพยายามในการแข่งขันในด้านต่างๆ ภายใต้กฎเกณฑ์ของ “เสรีนิยมใหม่”

3. Cooperation คือ ความพยายามในการสร้างความร่วมมือในด้านต่างๆ

คำถามในพื้นที่ของนักวิชาการก็คือ เราคิดอย่างไร? และ อะไรคือหน่วยในการวิเคราะห์? ซึ่งอาจจะต้องย้อนกลับไปพิจารณาว่า แกนหลัก 3 ประการดังกล่าวได้ก่อให้เกิดอะไรขึ้นบ้างในระดับภูมิภาค เช่น ปรากฏการณ์ของอุตสาหกรรมการทำวนธรรมชาติให้เป็นสินค้า หรือการเมืองภาคประชาชนมีผลการต่อสู้ ต่อรองของคนกลุ่มต่างๆ อย่างไร เป็นต้น ประเด็นต่อมาก็คือ แล้วสิ่งนั้นส่งผลในระดับย่อยๆ อย่างไร และท้ายที่สุดคนในพื้นที่ตอบโต้ ต่อรองกับนโยบายต่างๆ เหล่านั้นอย่างไร ซึ่งแน่นอนว่าโจทย์สำหรับนักวิชาการในบริบทของความเป็นภูมิภาคนั้นมีมากมาย

ความเป็นมาของการจัดงานและความหมายของภูมิภาคลุ่มน้ำโขงต่อการกำหนดมุมมองทางวิชาการ⁴

หากพิจารณาจากการแนวทางในการออกแบบงานประชุมสัมมนาฯ ครั้งนี้ รวมทั้งมุมมองต่อภูมิภาคลุ่มน้ำโขงจะเห็นว่าผู้จัดงานมิได้มองภูมิภาคนี้ในความหมายทั่วไป แต่มองภูมิภาคนี้ในความหมายของพื้นที่ที่มีความหลากหลาย และนิยาม

⁴ ความเห็นในส่วนนี้ผู้เขียนสังเคราะห์จากเอกสารประกอบการสัมมนา เพื่อเข้าใจความคิดเบื้องหลังในการออกแบบการประชุมสัมมนานานาชาติครั้งนี้

ดังกล่าวยังนำไปสู่การตีความได้อย่างกว้างขวาง ตลอดจนมีความสำคัญทั้งในระดับประเทศและระหว่างประเทศ เนื่องจากการมีพลวัตด้านโครงสร้างทางประวัติศาสตร์ สังคม วัฒนธรรมที่สัมพันธ์กัน (ตลอดจนมีพัฒนาการการเปลี่ยนรูปทางการเมืองที่คล้ายคลึงกัน) รวมไปถึงการเผชิญกับมิติของปัญหาาร่วมกันของภูมิภาคนี้ซึ่งได้แก่ ประเด็นปัญหาอันเกี่ยวโยงกับภาวะความทันสมัย โลกาภิวัตน์ และอำนาจจากระดับต่างๆ ของการพัฒนาภูมิภาค โดยมีผู้เกี่ยวข้องจากจากหลายภาคส่วนที่เข้ามา มีผลประโยชน์ร่วมกัน และมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นโดยเฉพาะอย่างยิ่งในทางเศรษฐกิจ ซึ่งเป็นตัวแปรทางความคิดสำคัญในการทำให้เกิดความแตกต่างและกลายเป็นเกณฑ์กำหนดนิยามด้านต่างๆ รวมทั้งเป็นเกณฑ์ที่มีอำนาจมากพอที่จะกีดกันคนบางกลุ่ม ให้อยู่ชายขอบ หรืออาจมีหลายกลุ่มที่อยู่ริมขอบซึ่งไม่ลงรอยกันทั้งระดับของอำนาจระหว่างท้องถิ่นและเป้าหมายของภูมิภาค อย่างไรก็ตามความสัมพันธ์ในระดับต่างๆ ดังกล่าวได้เกี่ยวร้อยกันและส่งผ่านเป็นการเปลี่ยนแปลงในระดับมหัพภาค ในขณะที่เดียวกันก็เป็นโอกาสสำหรับการวิจัยและการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในเชิงนโยบายระหว่างผู้กระทำการที่หลากหลายรวมทั้งผู้มีส่วนได้ประโยชน์และเสีย ประโยชน์จากการพัฒนาภูมิภาคลุ่มน้ำโขง

เราไม่อาจปฏิเสธได้ว่าพลวัตทางสังคมได้เคลื่อนไปพร้อมกับการเกิดขึ้นของปรากฏการณ์ในลักษณะต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นปรากฏการณ์ความยากจน โครงการพัฒนา ความเคลื่อนไหว และการขับเคลื่อนภาคประชาชน ล้วนนำไปสู่การทบทวนแนวคิด (re-conceptualize) เกี่ยวกับพื้นที่พรมแดนและเขตแดน รวมทั้งกระบวนการที่ทำให้เป็นภูมิภาค ไม่ว่าจะเป็นโดยกิจกรรมทางการค้า หรือการเมืองว่าด้วยการกระจายอำนาจ ที่นำไปสู่ประเด็นคำถามว่าด้วยบทบาทของรัฐในบริบทความทันสมัย และกระบวนการทำให้เป็นภูมิภาค อันเป็นปัจจัยเชื่อมโยงกับปัญหาด้านความเชื่อศาสนา อัตลักษณ์ วัฒนธรรม เพศ และความสัมพันธ์ภายในครอบครัวที่เปลี่ยนแปลงไป รวมทั้งการเปลี่ยนแปลงด้านการจัดการทรัพยากรนั้น ส่งผลกระทบบ้างไรต่อวิถีเกษตรกรรม หรือกลุ่มคนท้องถิ่น ซึ่งล้วนเป็นเป้าหมายสำคัญในการจัดการสมมนาคครั้งนี้ อย่างไรก็ตามทั้งหมดที่กล่าวมาไม่ใช่ประเด็นที่หยุดนิ่งและไม่ใช่ว่าสิ่งที่เป็นปัญหาของประเทศใดประเทศหนึ่ง แต่ได้กลายเป็นปัญหา

ข้ามเขตแดนระหว่างรัฐชาติ หรืออาจกล่าวได้ว่าบริบทดังกล่าวนี้เป็นประสบการณ์ร่วมของทุกประเทศในลุ่มน้ำโขง เพราะต่างต้องเผชิญปัญหาจากการพัฒนาร่วมกัน ดังนั้นประเด็นต่างๆ ที่จะกล่าวต่อไปนี้จึงมุ่งแสดงผลความเคลื่อนไหวของการศึกษาวิจัยด้านการพัฒนาในภูมิภาคนี้

คณะผู้จัดงานได้นำเสนอปรากฏการณ์ปัญหาเกี่ยวกับภูมิภาคลุ่มน้ำโขง โดยความร่วมมือระหว่างองค์กรต่าง เช่น Mekong River Commission(MRC) และสนับสนุนโดยองค์กรนานาชาติ (International Bodies) เช่น Asian Development Bank (ADB) หรือธนาคารเพื่อการพัฒนาภูมิภาคเอเชีย ซึ่งมีความประสงค์ที่จะวิเคราะห์อนาคต และสำรวจแนวคิดในการวิจัยเกี่ยวกับเปลี่ยนแปลง รวมทั้งเพื่อวิเคราะห์ผลกระทบต่อชุมชนท้องถิ่น อัตลักษณ์ทางสังคม และบริบททางเศรษฐกิจของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

เมื่อเป้าหมายของการประชุมสัมมนานานาชาติครั้งนี้เพื่อวิพากษ์การเปลี่ยนแปลงในภูมิภาคลุ่มน้ำโขง และมีได้มุ่งมองเพียงโครงสร้างเชิงนโยบาย แต่ครอบคลุมไปถึงมิติว่าด้วยการดิ้นรนหาทางออก การต่อสู้ต่อรอง มิติว่าด้วยความสัมพันธ์ของการเรียนรู้ท้องถิ่น รวมทั้งแนวคิดว่าด้วยภูมิสัมพันธ์ที่เชื่อมโยงทั้งผู้คนอำนาจ และพื้นที่เข้าไว้ด้วยกันภายใต้กระบวนการความเป็นภูมิภาค คณะผู้จัดจึงได้เชิญผู้เชี่ยวชาญบรรยายพิเศษ เพื่อให้แง่มุมในด้านต่างๆ โดยเฉพาะที่เกี่ยวกับคน พื้นที่ ความรู้ และอำนาจ ได้แก่ Grant Evans แห่งสถาบัน Ecole Francaise d'Extreme-Orient นำเสนอเรื่อง “Where China Meets Southeast Asia Re-visited”

อานันท์ กาญจนพันธ์ แห่งคณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ นำเสนอเรื่อง “Contesting Knowledge Space for Negotiating Livelihood in the Mekong Region” และ Chris Sneddon แห่ง Dartmouth College ซึ่งผู้เขียนจะขอยกตัวอย่างความเห็นส่วนนี้จากงานของ Chris Sneddon ที่ได้เสนอบทความเรื่อง “Fisheries Science and the Politics of Knowledge Production in the Mekong Region” โดย Chris Sneddon⁵ ได้ชี้ประเด็นการเมืองของความเป็นศาสตร์จากกรณี

⁵ ผู้เขียนไม่ได้ยกข้อความในบทความของ Chris Sneddon และของคนอื่นๆ มาอ้างอิงในบทความนี้ เพียงแต่นำเสนอความคิดโดยสังเขปของบทความแต่ละบทที่เสนอในเวทีสัมมนา ดังกล่าวมาแสดงพอเป็นแนวทางให้เห็นมุมมองและทิศทางความสนใจของนักวิชาการที่มีต่อภูมิภาคลุ่มน้ำโขงเท่านั้น

การสร้างความรู้ด้านการประมง ในฐานะที่ศาสตร์เป็นเครื่องมือทางสังคมโดยเฉพาะ ศาสตร์ที่นำไปสู่กรอบนิเวศการเมืองอันมีผลต่อกระบวนการด้านนโยบายสิ่งแวดล้อม ตัวอย่างที่เด่นชัดก็คือ เมื่อตระกัความรู้นั้นผูกโยงกับศาสตร์ของการพัฒนา ซึ่งมีผลต่อวิวัฒนาการทางความคิดด้านการประมงในลุ่มน้ำโขงเป็นอย่างยิ่ง ทั้งในมิติ การเมืองเรื่องทรัพยากรกับความรู้ของคนในท้องถิ่นจากกรณีงานวิจัยที่บ้าน และ มิติการทำให้ความรู้เป็นการเมือง “ข้ามชาติ” จากกรณีอำนาจในการกำหนดข้อตกลง ร่วมกันของคณะกรรมการแม่น้ำโขง ล้วนสัมพันธ์กับประเด็นความรู้ท้องถิ่นที่ เกี่ยวโยงความรู้เรื่องสิทธิรวมทั้งตัวแปรในระดับต่างๆที่เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลง ในภูมิภาคลุ่มน้ำโขง โดยเฉพาะอย่างยิ่งความเชื่อมโยงระหว่างสิ่งที่เรียกว่าความรู้ กับความชอบธรรมในการใช้อำนาจเพื่อกำหนดทิศทางของการเปลี่ยนแปลงของภูมิภาคนี้

นอกจากนี้ ในส่วนของการแลกเปลี่ยนความเห็นเชิงนโยบายว่าด้วยการ พัฒนาภูมิภาคลุ่มน้ำโขงและการบรรเทาปัญหาความยากจนของผู้คนในภูมิภาค ลุ่มน้ำโขง ซึ่งประกอบด้วย Jean-Pierre Verbiest ตัวแทนจากธนาคารเพื่อพัฒนา เอเชียแห่งประเทศไทย Wolfgang Schiefer ในฐานะ Chief of International Cooperation and Communication Section, Mekong River Commission รวมทั้ง Jim Glassman แห่ง University of British Columbia และคุณพัฒนา สิทธิสมบัติ ในฐานะประธานหอการค้าจังหวัดเชียงราย โดยวัตถุประสงค์ของการสนทนา แลกเปลี่ยนความเห็นเชิงนโยบายเพื่อการประชาสัมพันธ์และสนับสนุนให้มีการ แลกเปลี่ยนประสบการณ์และความคิดเห็นระหว่างผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในภูมิภาค ลุ่มน้ำโขง โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้สนับสนุนเงินทุนข้ามชาติ นักวิชาการ องค์กรบริหาร เอกชน ตัวแทนภาคธุรกิจ และคนท้องถิ่นในประเด็น “ผู้คน ความสัมพันธ์เชิงอำนาจ และความยากจนในภูมิภาคลุ่มน้ำโขง” การเรียนรู้และการแลกเปลี่ยนความเห็น ในส่วนนี้จะรวมประเด็นว่าด้วยกลไกและกระบวนการในการสร้างและการบรรเทา ความยากจน ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของความแตกต่างทางเศรษฐกิจ อุดมการณ์ และ ข้อเท็จจริงที่ว่าด้วยโครงการบรรเทาปัญหาความยากจน ตลอดจนบทบาทของ ท้องถิ่นและองค์กรนานาชาติในการกำหนดทางเลือกเพื่อแก้ปัญหาความยากจน ในภูมิภาค อาจกล่าวได้ว่าการแลกเปลี่ยนความเห็นในส่วนนี้เพื่อติดตามความ

หลากหลายของการตีความและหนทางในการบรรเทาความยากจนในภูมิภาค
ลุ่มน้ำโขง

สำหรับการแลกเปลี่ยนความเห็นเชิงนโยบายนี้ ยังได้ครอบคลุมประเด็น
“อัตลักษณ์ท้องถิ่นและพื้นที่ทางสังคมข้ามชาติ” ในมิติการรื้อถอนสำนึกอาณานิคม
ด้วยสำนึกท้องถิ่น (Local Identity and Transnational Social Space : the
Decolonization of the (Indigenous) Mind) โดยผู้นำเสนอและแลกเปลี่ยน
ความเห็น ประกอบด้วย ประสิทธิ์ ลิปะรีชา (SRI-CMU), Luong Thi Truong (CSDM-
Vietnam), Roger Casas (UNESCO-Jinghong, China), Jacques Lemoine
(Vientiane-Laos) และ Ren Xiaodong (Guizhou, China) การแลกเปลี่ยนเรียนรู้
ร่วมกันในส่วนนี้จะมุ่งเน้นประเด็นที่เป็นอุปสรรคในการสร้างพื้นที่ข้ามชาติ ด้วยการ
เสริมกำลังเครือข่ายอัตลักษณ์ท้องถิ่นในภูมิภาคหรืออาจกล่าวได้ว่าผู้จัดงานมีความ
คาดหวังที่จะแจกแจงสิ่งที่เรียกว่าสำนึกอาณานิคมและวิเคราะห์สาเหตุที่เชื่อมโยง
กับนโยบายชาติกับความแตกต่างของแต่ละประเทศในลุ่มน้ำโขง (วัฒนธรรมของ
ชนกลุ่มน้อยท่ามกลางกระแสหลักของวัฒนธรรมไทยจีน) หรืออีกด้านหนึ่งของ
การสนทนานำไปสู่มิติของการรื้อถอนสำนึกอาณานิคม : การปรับเปลี่ยนโลกทัศน์
การผลิตซ้ำและ/หรือการตีความใหม่ทางจริยธรรมและการหาทางเลือกเกี่ยวกับ
วิธีวิทยาที่ช่วยให้เข้าใจกลไกของโครงครอบสำนึกอาณานิคมเพื่อเสนอแนวทางหรือ
ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการสร้างความตระหนักรู้และสำนักรับผิดชอบร่วมกันต่อประเด็น
ปัญหาระดับภูมิภาค

แนวคิดและการกำหนดประเด็นการนำเสนอ (Panel Sessions)

ดังที่อ้างความเห็นของผู้จัดงานไว้ข้างต้น เกี่ยวกับมุมมองต่อพื้นที่ภูมิภาค
ลุ่มน้ำโขง ผู้กระทำการระดับต่างๆ ที่มีส่วนเกี่ยวข้องทั้งในระดับนโยบายและระดับ
ปฏิบัติการ ผลกระทบที่เกิดขึ้นและก่อให้เกิดปัญหาต่อพื้นที่และผู้คนในภูมิภาคนี้
รวมทั้งปฏิกริยาท่าทีของผู้คนในการเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงด้วยรูปแบบต่างๆ
ล้วนเกี่ยวข้องกับการออกแบบความคิดเพื่อประกอบส่วนของงานทั้งหมด นอกจากนี้

การจำแนกประเด็นหลักของการนำเสนอยังเชื่อมโยงกับโจทย์ของการจัดงานว่า
อย่างไร การนำเสนอปัญหาในระดับโครงสร้างที่เป็นภาพรวมของภูมิภาคจะ
สามารถแสดงระดับของการวิเคราะห์ประเด็นปัญหาได้อย่างลุ่มลึก และครอบคลุม
มิติทางความคิดต่าง ๆ

จากการพิจารณาการแบ่งประเด็นย่อย ผู้เขียนเห็นภาพใหญ่ 3 ภาพที่ทับ
ซ้อนกันอยู่อย่างมีนัยสัมพันธ์กับระดับของการวิเคราะห์และแนวคิดที่ใช้ในการพิจารณา
ประเด็นปัญหาต่างๆ ดังนี้

ภาพแรกเป็นภาพความเป็นภูมิภาคที่สัมพันธ์กับตัวแปรของอำนาจองค์
การพัฒนา (จากองค์กรนานาชาติต่อประเทศต่างๆ ในลุ่มน้ำโขง) ซึ่งส่วนใหญ่
ความสัมพันธ์ดังกล่าวมีความหมายเชื่อมโยงกับระบบเศรษฐกิจภายใต้อำนาจในการ
ตัดสินใจของภาครัฐ โดยได้จำแนกประเด็นการวิเคราะห์ในระดับต่างๆ ดังจะกล่าว
ต่อไป ภาพที่สอง เป็นภาพความเคลื่อนไหวของผู้คนและความสัมพันธ์เชิงอำนาจ
ในระดับท้องถิ่น ส่วนภาพที่สาม เป็นภาพปฏิบัติการของผู้กระทำการระดับปัจเจก
ในพื้นที่ต่างๆ ของภูมิภาคเมื่อเผชิญกับผลกระทบของการพัฒนา

อาจกล่าวได้ว่าภาพทั้งสามมีระดับความสัมพันธ์เกี่ยวข้งกัน ซึ่งในกระบวนการ
วิเคราะห์แต่ละส่วนไม่ได้แยกขาดจากกันอย่างสิ้นเชิงหากแต่เป็นปัจจัยเกี่ยวเนื่อง
ส่งผลสัมพันธ์กันอยู่ตลอดในทุกประเด็นปัญหา อันสะท้อนถึงโครงสร้างของ
ปรากฏการณ์การเปลี่ยนแปลงอันสลับซับซ้อนของภูมิภาคลุ่มน้ำที่นักวิจัยต้องคำนึง
เสมอว่า การมองปัญหาภูมิภาคลุ่มน้ำโขงเราไม่สามารถศึกษาอย่างแยกส่วนได้อีก
ต่อไป แม้ว่ามุมมองปัญหาอาจจะเริ่มจตุตันจากมุมมองที่ต่างกันก็ตาม ซึ่งผู้เขียน
ขอเสนอสาระของประเด็นย่อย 7 ประเด็น จากแนวคิดต่างๆ โดยสังเขป ดังนี้

1) กระบวนการทำให้เป็นภูมิภาคของการพัฒนา / ความสัมพันธ์ระหว่างท้องถิ่น
กับรัฐในการแสวงหาเปลี่ยนแปลง

ประเด็นนี้อาจกล่าวได้ว่าเป็นภาพใหญ่ของโครงสร้างอำนาจการพัฒนา
ซึ่งเริ่มจากฐานคิดว่าด้วยการพิจารณาประวัติศาสตร์ชาติของแต่ละประเทศต่างๆ
ในภูมิภาคลุ่มน้ำโขง ว่ามีพัฒนาการที่แตกต่างกัน จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องทำความเข้าใจ

เข้าใจเพราะจะช่วยให้การอธิบายบริบททางสังคมของแต่ละประเทศว่ามีส่วนกำหนด การเปลี่ยนรูปทางสังคมในมิติต่างๆ อย่างไร ก่อนที่จะพิจารณาการเปลี่ยนผ่านทาง เศรษฐกิจที่เกิดขึ้นกับแต่ละประเทศตลอดภูมิภาคลุ่มน้ำโขง รวมทั้งควรให้ความสำคัญกับการพิจารณาแนวโน้มของการสร้างองค์ความรู้ในภูมิภาคที่เป็นผลจากการพัฒนา และกระบวนการทำให้เป็นภูมิภาค รวมทั้งการตรวจสอบและข้อถกเถียง ถึงผลกระทบต่อส่วนต่างๆ ของชุมชนท้องถิ่น การเปลี่ยนแปลงและการเปลี่ยนรูป ของการใช้พื้นที่ในระดับภูมิภาค ที่ส่งผลกระทบต่อผู้คนในชุมชนท้องถิ่น รวมทั้งการ เปลี่ยนรูปแบบการอพยพย้ายถิ่นการเปลี่ยนรูปโครงสร้างแรงงานและระบบการผลิต การเปลี่ยนแปลงสิ่งแวดล้อมและผลกระทบต่ออัตลักษณ์และความสัมพันธ์ระหว่าง เพศ ซึ่งประเด็นเหล่านี้เป็นชุดของความสัมพันธ์ที่สลับซับซ้อนและดำรงอยู่ระหว่าง วาทกรรมอันเกี่ยวเนื่องกับนโยบายและปฏิบัติการของรัฐ รวมทั้งประสบการณ์ที่ หลากหลายของผู้กระทำการในสังคมอันประเด็นสำคัญเกี่ยวกับพลวัตความสัมพันธ์ เชิงอำนาจของรัฐ และกระบวนการกระจายอำนาจ

ในประเด็นดังกล่าวมีบทความของนักวิชาการหลายท่านที่ช่วยให้เราเข้าใจ อำนาจของทุนข้ามชาติและผลของกระบวนการทำให้เป็นภูมิภาค เช่น งานของ Jim Glassman เรื่อง The GMS and Thailand's Spatial Fix ที่แสดงถึงข้อกำหนดว่า ด้วยการจัดการพื้นที่ของประเทศไทยให้สอดคล้องกับการเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการ พื้นฟูและพัฒนาเศรษฐกิจภูมิภาคลุ่มน้ำโขง เมื่อรัฐบาลไทยเห็นว่า ประเทศต่างๆ ในลุ่มน้ำโขงได้ถูกเชื่อมโยงให้เป็นเครือข่ายทางการตลาดด้วยกระบวนการทำให้เป็น ภูมิภาคเพื่อรองรับระบบค้าเสรี สำหรับไทย GMS จึงเป็นพื้นที่ส่งออกสินค้าและ นำเข้าทรัพยากรบางอย่าง รวมทั้งเป็นเวทีเชื่อมความสัมพันธ์ไทยกับจีนและเป็น ประตู่ไปสู่โอกาสทางเศรษฐกิจ อันถือเป็นโอกาสขยายพื้นที่ทางธุรกิจของทุนใน เครือเจริญโภคภัณฑ์ หรือที่รู้จักกันในนาม CP หรือบทความของ Han Hongyun แห่ง Zhejiang University เรื่อง Cooperation among Riparian States : Problems and Challenges ได้เสนอประเด็นปัญหาและโอกาสอันท้าทายเกี่ยวกับความร่วมมือ ระหว่างจีนกับประเทศต่างในภูมิภาคลุ่มน้ำโขงเพื่อการจัดการทรัพยากรร่วมกันอย่าง ยั่งยืนและป้องกันปัญหาความขัดแย้งอันจะเกิดจากการใช้ประโยชน์ของบางประเทศ

ที่จะส่งผลกระทบต่อประเทศอื่นๆ ในภูมิภาค ทั้งนี้การมองว่าแต่ละประเทศสามารถพัฒนาบนฐานความยั่งยืนได้บนฐานของการใช้ทรัพยากรร่วมกัน เนื่องจากความสมบูรณ์ที่ยั่งยืนของระบบนิเวศไม่ได้สิ้นสุดลง ณ เส้นเขตแดนของประเทศใดประเทศหนึ่ง ประกอบกับอำนาจของตลาดการค้าเสรีที่มีเหนือพรมแดนรัฐชาติอาจนำไปสู่การใช้ทรัพยากรให้หมดลงในระยะเวลาอันสั้นหากมิได้มีการกำหนดกฎเกณฑ์ร่วมกัน

หากพิจารณาจากบทความที่นำเสนอในกลุ่มนี้ก็จะเห็นว่ามุ่งแสดงการขยายพื้นที่อำนาจของกลุ่มทุน ในระดับโครงสร้างใหญ่ หน่วยการวิเคราะห์ยังเน้นอยู่ที่บทบาทของรัฐและการกำหนดนโยบายของรัฐที่เปิดพื้นที่ให้กับกลุ่มทุน ซึ่งการมุ่งนำเสนอปัญหาในระดับโครงสร้างการเปลี่ยนผ่านทางเศรษฐกิจดังกล่าวบางบทความจึงขาดรายละเอียดในส่วนที่เป็นบริบททางประวัติศาสตร์สังคมอันเป็นความคาดหวังประการหนึ่งของประเด็นย่อยนี้

2) การข้ามพรมแดน กระบวนการทำให้เป็นชายขอบ และอัตลักษณ์ / ปรากฏการณ์เหนือเขตแดน : การเคลื่อนย้ายและความเคลื่อนไหว

การข้ามพรมแดนสัมพันธ์กับการเคลื่อนย้าย (mobility) อย่างรวดเร็วของผู้คนในภูมิภาคลุ่มน้ำโขง ประเด็นดังกล่าวเป็นปรากฏการณ์ทั้งภายในประเทศและระหว่างประเทศ โดยมีทิศทางการเคลื่อนย้ายไปยังแหล่งศูนย์กลางและกระจายออกไปในวงกว้าง ทั้งนี้เกี่ยวเนื่องกับการเปลี่ยนรูปทางเศรษฐกิจ ซึ่งสัมพันธ์กับปรากฏการณ์ความเป็นชาติพันธุ์ และความหลากหลายทางวัฒนธรรม อันนำไปสู่การยกระดับคำถามที่ท้าทายเกี่ยวกับความเป็นชาติไม่ว่าจะเป็นความเป็นชาตินิยม นโยบายรัฐ หรือประเด็นความคิดว่าด้วยอัตลักษณ์ของชาติ ตลอดจนความเป็นพลเมือง ประเด็นเรื่องพรมแดนและเขตแดนได้กลายเป็นจุดสนใจของสังคมด้วยเห็นว่าเป็นตัวแปรหนึ่งในการอธิบายการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม เพราะสิ่งเหล่านี้ไม่มีพื้นที่ในพรมแดนของรัฐชาติอีกทั้งนัยที่คลุมเครือได้นำไปสู่ข้อถกเถียงมากมายและการโต้แย้งถกเถียงนี้ได้กลายเป็นจุดสำคัญที่ยกระดับสู่ปัญหาความไม่ท้องถิ่น และวาทกรรมความเป็นชาติโดยนำเสนอการเลือกกำหนดเขตหรือเส้นแบ่ง

ตลอดจนความพยายามแทรกเข้าไปในโครงสร้างเพื่อกำหนดความหมายที่สัมพันธ์กับพรมแดน พรมแดนจึงมีความหมายกับการเคลื่อนไหวไปมาของผู้คนวางอยู่บนขอบของกรอบคิดความเป็นชาติ อัตลักษณ์ร่วม อำนาจอธิปไตยของรัฐและความเป็นพลเมือง

ตัวอย่างงานของ วสันต์ ปัญญาแก้ว เรื่อง Re-emplacing Homeland : Mobility, Locality, Returned Exile, and Thai Restaurant in Southwest China ได้นำเสนอให้เห็นถึงบริบทของการเปลี่ยนแปลงของจีนด้วยเงื่อนไขของการพัฒนาไปสู่ความทันสมัย กับการที่ภูมิภาคลุ่มน้ำโขงถูกกำหนดให้เป็นพื้นที่รองรับระบบการค้าเสรี วสันต์ได้แสดงพัฒนาการการเคลื่อนไหวของจีนจากเป้าหมายการสร้างชาติสู่การสร้างความมั่งคั่งทางเศรษฐกิจ การส่งเสริมการพัฒนาการท่องเที่ยว เหล่านี้นำไปสู่การเคลื่อนย้าย หลั่งไหลของผู้คน รวมทั้งการหวนคืนถิ่นของผู้พลพยส่วนหนึ่งที่ได้ใช้ประสบการณ์พลัดถิ่นเป็นส่วนในการสร้างเครือข่ายทางสังคม ตลอดจนการสร้างสำนักท้องถิ่น (Production of Locality) บนพื้นที่ของการเชื่อมโยงปะทะผสานให้มีความหมายโดดเด่นแตกต่างเพื่อตอบสนองอำนาจความต้องการบริโภค ความน่าสนใจของงานนี้อยู่ที่การใช้ประสบการณ์ระดับปัจเจกของผู้พลัดถิ่นเป็นพื้นที่ตัวอย่างการปรับตัวอย่างมีนัยสัมพันธ์กับโครงสร้างประสบการณ์ของรัฐ เช่นเดียวกันกับงานของ John Ter Horst แห่ง Free University, Amsterdam เรื่อง A Hegemony of Silence : Process of Identity Formation in the Cambodian Silk Weaving Industry Role Ethnicity Plays in the Organization of Silk Weaving Industry in Cambodia ที่เสริมประเด็นให้เห็นเด่นชัดขึ้นว่าความโดดเด่น แตกต่างทางวัฒนธรรม หรือสิ่งที่สัญลักษณ์ที่สื่อความหมายเฉพาะนั้นก่อให้เกิดมูลค่าทางเศรษฐกิจได้อย่างไร ระบบตลาดกลายเป็นอำนาจเจียบที่กำหนดให้อุตสาหกรรมผ้าไหมในกัมพูชามีบทบาทต่อกระบวนการก่อรูปแห่งสำนึกชาติพันธุ์ ซึ่งตัวอย่างงานดังกล่าวสะท้อนให้เราเห็นว่าด้านหนึ่งของความร่วมมือตามเงื่อนไขของความ เป็นภูมิภาค คือความพยายามของแต่ละประเทศในการสร้างอัตลักษณ์ของตน เมื่อต้องเผชิญกับการเปลี่ยนแปลง เพื่อสื่อความหมายความเป็นตัวตนและการกำหนดตำแหน่งแห่งที่ในโครงสร้างความสัมพันธ์แบบใหม่

3) เพศภาวะและการเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ในครอบครัว

จุดเน้นของกลุ่มย่อยนี้ ได้รวมเอาผลกระทบของกระบวนการทำให้เป็นภูมิภาค ที่มีต่อประเด็นเพศภาวะและความสัมพันธ์ในครอบครัว (อันเป็นส่วนหนึ่ง ที่แสดงถึงโครงสร้างความไม่เท่าเทียม) ซึ่งฐานะแห่งปัจเจกได้กลายเป็นหน่วยวิเคราะห์ที่เชื่อมสู่ความเป็นครอบครัว และเป็นหน่วยวิเคราะห์สำคัญหน่วยหนึ่งที่สามารถนำไปสู่การสำรวจความเข้าใจ เกี่ยวกับการข้ามแดนชาติพันธุ์ จากเครือข่ายเครือข่าย นอกจากนี้ปรากฏการณ์ข้ามวัฒนธรรม จากการแต่งงานข้ามชาติ ทำให้ประเด็นการเปลี่ยนแปลงบทบาททางเศรษฐกิจของผู้หญิงได้กลายเป็นสิ่งที่มองเห็นได้อย่างชัดเจนมากขึ้น ซึ่งมีความสำคัญพอๆ กับการเคลื่อนไหวของหน่วยวิเคราะห์ขนาดใหญ่ อย่างเช่นการอพยพของแรงงาน (ภายในประเทศและระหว่างประเทศ) เป้าหมายของมติดังกล่าวนี้นี้เพื่อสำรวจ วิพากษ์ และตรวจสอบอุดมการณ์การมีส่วนร่วมหรือบทบาทของผู้หญิงในการบูรณาการเศรษฐกิจในระดับภูมิภาค ดังนั้นประเด็นนี้จึงมุ่งพิจารณาว่ากระแสดังกล่าวทำให้ความเป็นครอบครัวและความสัมพันธ์ภายในครอบครัวได้ปรับเปลี่ยนไปอย่างไร

ตัวอย่างบทความของ Duong Bich Hanh เรื่อง *Changing Gender Roles among the Hmong Girls in Sa Pa, Northwestern Vietnam* ซึ่งกล่าวถึงการเปลี่ยนแปลงบทบาททางเพศของเด็กผู้หญิงชาวหม้งในซาปาทางตะวันตกเฉียงเหนือของเวียดนาม และบทความเรื่อง *Akha Family in Northern Laos in Light of Resettlement from Highland to Lowland* ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในครอบครัวจากกรณีของการย้ายพื้นที่ใหม่จากพื้นที่สูงสู่พื้นที่ลุ่ม ของ Douanphet Sayanouso แห่ง Macquarie University เป็นต้น มุมมองที่สะท้อนผ่านบทความทั้งสองตัวอย่างนี้ได้แสดงให้เห็นว่าความหมายของเป็นเพศนั้นสัมพันธ์กับพื้นที่ของการแสดงบทบาท เมื่อการพัฒนาสมัยใหม่ได้ดึงผู้หญิงออกจากพื้นที่เฉพาะภายในบ้านสู่การผลิตแบบใหม่บทบาททางเศรษฐกิจที่เปลี่ยนไปได้กลายเป็นตัวแปรสำคัญในการกำหนดความสัมพันธ์ภายในครอบครัว ประเด็นพื้นที่จึงเกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์เชิงอำนาจอย่างใกล้ชิด และแสดงให้เห็นว่าอำนาจของการพัฒนาได้แทรกซึมไปในทุกพื้นที่ไม่ว่าแม้แต่พื้นที่ความสัมพันธ์ภายในครอบครัว ในขณะที่

เดียวกันก็ทำให้เราย้อนกลับไปทำความเข้าใจได้ว่าหน่วยวิเคราะห์ในระดับย่อยๆ นั้นสัมพันธ์กับโครงสร้างใหญ่ของอำนาจการพัฒนาภูมิภาคอย่างไร

4) ความเชื่อ ศาสนา ความทันสมัย และอัตลักษณ์

การนำเสนอบทความและร่วมวิพากษ์ประเด็นว่าด้วย อำนาจ การกำหนดโครงสร้างอัตลักษณ์ที่วางอยู่บนฐานความเป็นรัฐร่วมสมัย การจัดหมวดหมู่ของตัวบทกฎหมาย กระบวนการครอบครองอาณาบริเวณ และปฏิกิริยาตอบโต้ของชนกลุ่มน้อยต่างๆ ต่อรัฐทั้งโดยการสอบทานรูปแบบของกระบวนการของความทันสมัยและการพัฒนาเศรษฐกิจ ซึ่งมีจุดเน้นที่ความไม่เท่าเทียมของการมีอำนาจ การไร้อำนาจเหล่านี้นำไปสู่ประเด็นของกระบวนการทำให้เป็นชายขอบของผู้คนกลุ่มต่างๆ ในสังคม อย่างไรก็ตามประเด็นของความเป็นชายขอบและการครอบงำไม่เคยกดทับผู้คนเหล่านี้ได้อย่างสมบูรณ์ หากแต่เป็นการต่อสู้ที่ดำเนินอยู่ต่อไปอย่างท้าทาย ด้วยการแสดงอัตลักษณ์ และปฏิบัติการทางศาสนาและวัฒนธรรมที่สำคัญ ประเด็นของความทันสมัยคือประสบการณ์ที่แตกต่างโดยกลุ่มสังคมที่หลากหลาย ซึ่งมีตัวบ่งชี้คือ ภูมิภาค ความเป็นชาติ การแสดงออกของท้องถิ่นของความหลากหลายทางศาสนาและไม่หยุดนิ่ง เช่น การนำเสนอพลวัตของระบบเครือญาติกับความไม่มั่นคง จากภาวะความเจ็บป่วย ของ Tidawan Vaseenon ที่ชี้ให้เห็นว่าจารีตเดิมของสังคมหมู่บ้านในภาคเหนือของไทยเกี่ยวกับการนับถือผีบรรพบุรุษสายมารดานั้นสัมพันธ์กับระบบเครือญาติ สุขภาวะ และวัฒนธรรมการรักษาโรค กำลังได้รับผลกระทบจากระบบความรู้แบบใหม่และโครงสร้างความสัมพันธ์ทางสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป แต่สำหรับชาวไทยวน ที่หมู่บ้านยางหลวง อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ ยังพยายามธำรงรักษาวรรณกรรมเดิมของตนไว้โดยอาศัยอำนาจของพิธีกรรมและความสัมพันธ์ของคนในชุมชนเป็นพื้นที่ในการต่อรองกับอำนาจใหม่

5) ประเด็นว่าด้วยคน(Agency) ความสัมพันธ์เชิงอำนาจ และความยากจนใน
ภูมิภาคลุ่มน้ำโขง

ผู้คน ความสัมพันธ์เชิงอำนาจและความยากจนเป็นปัจจัยพื้นฐานในการกำหนดกรอบแนวคิดวิเคราะห์ และตีความประเด็นการเปลี่ยนผ่านที่ค่อยๆ ปรากฏขึ้นในภูมิภาคลุ่มน้ำโขงประเด็นเหล่านี้นำไปสู่มุมมองเกี่ยวกับภูมิภาคโดยการสำรวจนิยามและวิพากษ์แง่มุมเกี่ยวกับการบรรเทาความยากจนกลไกเชิงนโยบายร่วมสมัย (ความเป็นชาติ และความเป็นภูมิภาค) และวาทกรรมของการพัฒนา รวมทั้งความหมายของคุณภาพความเป็นอยู่ของผู้คน (well being) ประเด็นเหล่านี้เป็นตัวอย่างที่จะหลอมรวมผู้คนโดยพยายามที่จะทำให้ความแตกต่างในด้านต่างๆ นั้นลดลงโดยเฉพาะด้านเศรษฐกิจและสังคม ซึ่งอาจจะทำผ่านการกำหนดนโยบายการเข้าถึงทรัพยากรด้านต่างๆ ทั้งระดับประเทศและระดับนโยบายท้องถิ่น อันสัมพันธ์กับสิทธิอำนาจท้องถิ่น (ครอบคลุมมิติว่าด้วยบทบาทและความสามารถในการรับผิดชอบ) และการศึกษาทางเลือกที่จะบรรเทาปัญหาความยากจน ทั้งนี้จุดเน้นของหน่วยวิเคราะห์ได้เคลื่อนจากนโยบายกระแสหลักไปสู่หน่วยวิเคราะห์อื่น เช่น โครงการ และวิธีการ โดยความคาดหวังที่สำคัญของหัวข้อนี้คือ ความเข้าใจในการปรากฏขึ้นของภูมิภาคลุ่มน้ำโขงจากกลไกตลาด ซึ่งพยายามเชื่อมพลเมืองและพื้นที่ของประเทศต่างๆ เข้าด้วยกันด้วยการส่งเสริมสนับสนุนโครงสร้างพื้นฐานและท่องเที่ยว

ในส่วนนี้มีบทความจำนวนมากที่สะท้อนปัญหาความยากจนที่สัมพันธ์อำนาจในการจัดการทรัพยากรตลอดจนผลกระทบต่อชีวิตของผู้คนจากการกำหนดนโยบายของรัฐอย่างน่าสนใจ เช่น นิตยา กิจดิษฐ์กุล จากมหาวิทยาลัยมหาสารคามที่นำเสนอปรากฏการณ์การตลาดค้าของป่าจากประเทศลาวและกัมพูชา ที่ตลาดได้ขยายตัวและเชื่อมสู่นานาชาติ โดยชาวบ้านที่นำของป่าเหล่านั้นออกมาขายก็เพื่อแลกเงินยังชีพและคาดหวังที่จะแก้ปัญหาความยากจน นอกจากนี้ยังมีงานที่กล่าวถึงความพยายามในการยกระดับชีวิตของผู้คนในพื้นที่สูงของเวียดนาม โดย Thi Thu Ha Tran แห่ง Australian National University หรืองานของ Neak Chandarith แห่ง Royal University of Phnom Penh เรื่อง Using the “State in Society” Approach :

Making the Cambodian Forest Sectors (1993–2004) : A Case Study of Logging in Kampong Thom หรืองานของ Nguyen Hoang จากมหาวิทยาลัยเวียตนามที่เสนอมุมมองว่านโยบายการปฏิรูปเป็นกลไกสำคัญที่นำไปสู่ปัญหาความไม่เท่าเทียมในชนบทเวียตนาม เป็นต้น

ปัญหาความยากจนดูเหมือนจะเป็นปัญหาพื้นฐานของประเทศกำลังพัฒนา และความยากจนก็กลายเป็นเหตุผลอันชอบธรรมประการหนึ่งของอำนาจในการพัฒนาภูมิภาค นอกจากนโยบายการพัฒนาจะเกี่ยวข้องกับการจัดการทรัพยากรทางธรรมชาติแล้ว ยังรวมไปถึงการจัดการทรัพยากรมนุษย์อีกด้วย เช่น นโยบายการจัดการศึกษาและพัฒนาสังคมเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิต ตัวอย่างงานที่เชื่อมโยงปัญหาความยากจนเข้ากับประเด็นทางการศึกษา ได้แก่ งานของ Truong Huyen Chi ในบทบาทของนักวิจัยอิสระที่ตั้งคำถามว่าการศึกษาช่วยบรรเทาปัญหาความยากจนได้จริงหรือ โดยนำเสนอผ่านบทความเรื่อง Educating the Minorities to Escape Poverty? A Critical Ethnography of Contradictions of Poverty Alleviation and Education Policy and Practice in the Central Highlands of Vietnam เป็นต้น ส่วนประเด็นความยากจนกับคุณภาพชีวิต เช่น บทความของ Ham Kimkong แห่ง Royal University of Phnom Penh เรื่อง Poverty and Well-being of Fishery Communities in Tonle Sap, Cambodia : Case Study : Boeng Tonle Chhmar เป็นต้น

ผู้เขียนเห็นว่านโยบายการจัดการศึกษาเกี่ยวข้องปรับเปลี่ยนองค์ความรู้ท้องถิ่นในแง่ของการเข้าแทนที่ประสบการณ์การเรียนรู้ของท้องถิ่นและนำไปสู่ความแตกต่างทางสังคมมากยิ่งขึ้นแม้จะถูกทำให้เชื่อว่าการศึกษามีส่วนช่วยให้บรรเทาปัญหาความยากจนและเป็นเครื่องมือที่สำคัญของการยกระดับคุณภาพชีวิตสู่ความเสมอภาคทางสังคม แต่ตัวอย่างที่นำไปสู่คำถามในงานของ Truong Huyen Chi ก็ช่วยให้เราได้เรียนรู้ว่าโฉมหน้าของการพัฒนานั้นมีหลายมิติ ซึ่งสัมพันธ์กับการนิยามความหมายของการพัฒนา อำนาจในการทิศทางนโยบายการศึกษาและตัวแปรในระดับปฏิบัติการ

6) การเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินทางการเกษตร

เนื่องจากพื้นฐานทางเศรษฐกิจของประเทศต่างๆ ในภูมิภาคลุ่มน้ำโขง ล้วนมีจุดเริ่มมาจากการทำการเกษตรของประชาชนอย่างไรก็ตามปัจจุบันภูมิภาคนี้ กำลังเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วในหลายด้าน ทั้งมิติของการเปลี่ยนรูปทางสังคม เศรษฐกิจ ระบบการทำเกษตรกรรม ผลผลิตและโครงสร้างแรงงาน ซึ่งจำเป็นที่จะต้องทำความเข้าใจเพิ่มขึ้นทั้งในระดับของท้องถิ่นความเป็นชาติและภูมิภาคที่ได้ถูกบูรณาการเข้าด้วยกันอย่างแนบแน่นมากขึ้นทุกขณะ ดังนั้นการวิเคราะห์ที่แยกความเป็นเมืองกับชนบทโดยไม่เห็นความสัมพันธ์ที่หลากหลายของชนบท กับเมือง ไม่เห็นความเชื่อมโยงของการใช้พื้นที่สูง กับพื้นที่ลุ่มนั้นไม่ได้ช่วยให้เข้าใจประเด็นการเปลี่ยนรูปของสิ่งต่างๆ ได้เพียงพอ เพราะกระบวนการเปลี่ยนรูปสู่ความเป็นภูมิภาคได้โอบล้อมผู้กระทำการ (actor) ที่หลากหลาย รวมทั้งมีกลไกอำนาจที่อยู่เหนือเกษตรกรและรัฐดังนั้นหน่วยการวิเคราะห์ต้องสามารถเชื่อมโยงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างเกษตรกรกับ ตลาด รวมทั้งโลกาภิวัตน์และผลประโยชน์ของบริษัทข้ามชาติในหน่วยของระบบอุตสาหกรรมการเกษตรกรรม (การเชื่อมโยงระบบฟาร์ม) เช่น การเปลี่ยนแปลงการใช้พื้นที่ดินบางส่วนในจีนเพื่อปลูกยางพารา รองรับการขยายตัวของอุตสาหกรรมยานยนต์ การปิดช่องว่างระหว่างชนบท-เมือง และที่สูงกับที่ลุ่ม การเพิ่มขึ้นของปฏิสัมพันธ์แบบพิเศษระหว่างพื้นที่ในชนบทกับพื้นที่เมืองและผู้คน โครงสร้างของพื้นที่ชนบทและเมือง ความสัมพันธ์ของแรงงานที่หมุนเวียนไป ตลอดจนนิยามวิธีของการเปลี่ยนแปลงสังคมและสิ่งแวดล้อม อาจกล่าวได้ว่าการศึกษาวิธีของการเปลี่ยนแปลงสังคมและสิ่งแวดล้อมในบริบทความเป็นภูมิภาค เราไม่สามารถมองอย่างแยกส่วนได้อีกต่อไป ตัวอย่างบทความในประเด็นดังกล่าวมานี้ ได้แก่ งานของ Hoang Anh Vu แห่ง Syracuse University เรื่อง *Gendered Space as a Result of Expansion of Shrimp Aquaculture in Vietnam's Mekong Delta* และงานบทความของ RJ Fisher และ Philip Hirsh แห่ง University of Sydney เรื่อง *Agrarian Transition, Forests and the Resource Periphery in the Mekong Region* และเรื่อง *The Limits of Agrarian Reform as 'Tenure Security' in Laos* ของ Keith Barney แห่ง York University เป็นต้น

7) การข้ามชาติและประชาสังคม

กรอบแนวคิดของการข้ามชาติในภูมิภาคลุ่มน้ำโขงประกอบส่วนและสถาปนาผ่านการโยกโยงของผู้คน เครือข่าย และองค์กรข้ามชาติ สิ่งเหล่านี้ได้ถูกสร้างโดยนักวิชาการจำนวนมากที่อ้างถึงในฐานะ “พื้นที่ทางสังคมข้ามชาติ” ความเป็นเครือข่าย และการสร้างพันธมิตร ที่อยู่เหนือเขตแดนท้องถิ่นซึ่งเคยเป็นพื้นฐานความเป็นปึกแผ่น ซึ่งส่งเสริมให้เกิดขึ้นสำหรับกระบวนการขับเคลื่อนทางการเมืองและการลอบบี้ โดยอาศัยกระบวนการตอบสนองซึ่งกันและกัน จากระดับท้องถิ่นขยายตัวไปจนถึงระดับชาติผ่านความหมายของสถานที่และปฏิบัติการบนพื้นที่และระดับของการเพิ่มประสิทธิภาพการเชื่อมโยงและปฏิสัมพันธ์ที่เหนือกว่าพื้นที่ท้องถิ่นไปจนถึงมุมมองการรับรู้ระดับภูมิภาค

ภายใต้ประเด็นใหญ่ของการข้ามชาติและประชาสังคม ผู้จัดงานได้จำแนกประเด็นย่อยเพื่อสะท้อนความสลับซับซ้อนของอำนาจของกลไกข้ามชาติและอิทธิพลทางความเรื่องประชาสังคมที่ส่งเสริมการบูรณาให้ประเทศต่าง ๆ ยอมรับข้อตกลงว่าด้วยความเป็นภูมิภาค ประเด็นดังกล่าวได้จำแนกจากการให้ความหมายของความสัมพันธ์ระดับภูมิภาคจากระดับของผู้กระทำการ เช่น การให้ความหมายว่าภูมิภาคลุ่มน้ำโขงคือพื้นที่ใหม่ของการมีส่วนร่วม โดยเฉพาะการมีส่วนร่วมจากภาครัฐในการจัดการสิ่งแวดล้อมในลุ่มน้ำโขงรัฐบาลท้องถิ่นกับการจัดการทรัพยากรและกลไกข้ามชาติและประชาสังคม

บทส่งท้าย

จากประเด็นย่อยทั้ง 7 ดังกล่าวมาแล้วข้างต้น หากพิจารณาด้วยความสัมพันธ์ทั้งในระดับโครงสร้างความคิดระดับปรากฏการณ์และระดับปฏิบัติการก็จะเห็นว่าทั้งหมดล้วนเป็นปัจจัยเชื่อมโยงถึงกัน และหากเรามองภูมิภาคลุ่มน้ำโขงในฐานะพื้นที่อำนาจของการพัฒนาที่รองรับอุดมการณ์ “เสรีนิยมใหม่” โดยมีกลไกของระบบตลาดเป็นเครื่องมือของอำนาจดังกล่าวก็จะเห็นว่า กลุ่มทุนคือ กลุ่มที่มีโอกาสในการแสดงบทบาทกำหนดทิศทางการเปลี่ยนแปลงด้านการผลิตและ

ความต้องการบริโภค⁶ของภูมิภาคนี้ ในที่นี้หมายถึงรวมทั้งทุนท้องถิ่นและทุนข้ามชาติ หรืออาจกล่าวได้ว่าทุนคืออำนาจที่จะเข้ามาเปลี่ยนฐานทรัพยากรต่างๆ ของ ภูมิภาค แม้จะดูเหมือนว่ารัฐบาลของแต่ละประเทศมีอำนาจในการกำหนดพื้นที่ ความสัมพันธ์ให้กับทุน แต่อำนาจดังกล่าวก็ยังอยู่ภายใต้เงื่อนไขขององค์กรเหนือ รัฐที่แสดงตัวผ่านวาทกรรมชุดต่างๆ อย่างต่อเนื่องและแยบยล จนเราอาจไม่เท่าทัน ต่อรูปแบบการใช้อำนาจที่เปลี่ยนไป

เมื่อมองย้อนกลับไปยังการการวิพากษ์และตีความปรากฏการณ์บังไฟ พญานาค ในภาพยนตร์เรื่อง ๑๕ คำ เดือน ๑๑ ซึ่งเป็นภาพตัดส่วนของพื้นที่และ เวลาของการพัฒนาไปสู่ความทันสมัยที่ Prof. Charles F. Keyes ได้เลือกใช้เป็นตัวอย่างแสดงให้เห็นว่าภูมิภาคลุ่มน้ำโขงได้กลายเป็นพื้นที่ของการปะทะระหว่าง องค์กรความรู้ท้องถิ่นกับตรรกะชุดใหม่ของความรู้ ที่สร้างความชอบธรรมให้การ พัฒนา ตลอดจนเป็นพื้นที่ของการผสาน ช่างชิง ชัดแย้ง ต่อสู้ต่อรอง เพื่อผลประโยชน์ ในลักษณะต่างๆ โดยคนหลากหลายกลุ่ม ทั้งคนในท้องถิ่นและนอกท้องถิ่น ตัวอย่าง ดังกล่าวแม้จะเป็นเพียงภาพตัดส่วนเล็กๆ แต่ทรงอำนาจในการอธิบาย โดยเฉพาะ สำหรับประสบการณ์รับรู้ของผู้คนในสังคมวัฒนธรรมลุ่มน้ำโขง บทสนทนา ได้ตอบระหว่างตัวละครที่แสดงบทบาทแทนนักวิชาการแขนงต่างๆ ทั้งวิทยาศาสตร์ มนุษยศาสตร์ และสังคมศาสตร์ หรือแม้แต่ตัวละครผู้เป็นตัวแทนสืบทอดอุดมการณ์ ท้องถิ่นดั้งเดิม ได้กลายเป็นเงื่อนไขที่พัฒนาไปสู่ความขัดแย้งและจุดวิกฤตจนทำให้นักวิชาการร่วมเวทีดังกล่าวต้องทบทวนว่าตนมีตำแหน่งแห่งที่ ณ จุดใดในท้องถิ่น และภูมิภาคซึ่งในที่นี้ย่อมหมายถึงนักวิชาการที่กำลังคิดหวังจะกำหนดพื้นที่ทาง วิชาการของตนในภูมิภาคลุ่มน้ำโขงด้วยเช่นกัน

⁶ ความต้องการบริโภคก็เป็นพื้นที่หนึ่งที่เปิดโอกาสให้กลุ่มทุนเข้ามาควบคุมและแสวงหาผลกำไร

บรรณานุกรม

บทความ

- Barney, Keith. 2007. "The Limits of Agrarian Reform as 'Tenure Security' in Laos" paper for RCSD International Conference on "Critical Transition in The Mekong Region". January 29-31, Chiang Mai, Thailand
- Douanphet Sayanouso. 2007. "Akha Family in Northern Laos in Light of Resettlement from Highland to Lowland" paper for RCSD International Conference on "Critical Transition in The Mekong Region". January 29-31, Chiang Mai, Thailand
- Duong Bich Hanh. 2007. "Changing Gender Roles among the Hmong Girls in Sa Pa, Northwestern Vietnam" paper for RCSD International Conference on "Critical Transition in The Mekong Region". January 29-31, Chiang Mai, Thailand
- Fisher,RJ. and Hirsh, Philip. 2007. "Agrarian Transition, Forests and the Resource Periphery in the Mekong Region" paper for RCSD International Conference on "Critical Transition in The Mekong Region". January 29-31, Chiang Mai, Thailand
- Glassman, Jim. 2007. "The GMS and Thailand's Spatial Fix" paper for RCSD International Conference on "Critical Transition in The Mekong Region". January 29-31, Chiang Mai, Thailand
- Ham Kimkong. 2007. "Poverty and Well-being of Fishery Communities in Tonle Sap, Cambodia : Case Study : Boeng Tonle Chmar" paper for RCSD International Conference on "Critical Transition in The Mekong Region". January 29-31, Chiang Mai, Thailand
- Han Hongyun . 2007. "Cooperation among Riparian States : Problems and Challenges" paper for RCSD International Conference on "Critical

- Transition in The Mekong Region”. January 29–31, Chiang Mai, Thailand
- Hoang Anh Vu. 2007. “Gendered Space as a Result of Expansion of Shrimp Aquaculture in Vietnam’s Mekong Delta” paper for RCSD International Conference on “Critical Transition in The Mekong Region”. January 29–31, Chiang Mai, Thailand
- Horst, John Ter. 2007. “A Hegemony Of Silence : Process of Identity Formation In The Cambodian Silk Weaving Industry Roles Ethnicity Plays in the Organization of Silk Weaving Industry in Cambodia” paper for RCSD International Conference on “Critical Transition in The Mekong Region”. January 29–31, Chiang Mai, Thailand
- Sneddon, Chris. 2007. “Fisheries Science and the Politics of Knowledge Production in the Mekong Region” paper for RCSD International Conference on “Critical Transition in The Mekong Region”. January 29–31, Chiang Mai, Thailand
- Tidawan Vaseenon. 2007. “Dynamics of Kinship and the Uncertainties of illness : Spirit Cults and Healing Management in Northern Thailand” paper for RCSD International Conference on “Critical Transition in The Mekong Region”. January 29–31, Chiang Mai, Thailand
- Truong Huyen Chi. 2007. “Educating the Minorities to Escape Poverty? A Critical Ethnography of Contradiction of Poverty Alleviation and Education Policy and Practice in the Central Highlands of Vietnam” paper for RCSD International Conference on “Critical Transition in The Mekong Region”. January 29–31, Chiang Mai, Thailand
- Wasan Panyakaew. 2007. “Re-emplacing Homeland : Mobility, Locality, Returned Exile, and Thai Restaurant in Southwest China” paper for

RCSD International Conference on “Critical Transition in The Mekong Region”. January 29–31, Chiang Mai, Thailand

Website

<http://rcsd.soc.cmu.ac.th/InterConf/>